

AUGALŲ PARINKIMAS TRADICINIAMS GĖLIŲ DARŽELIAMS ŠIAULIŲ UNIVERSITETO BOTANIKOS SODO PAVYZDŽIU

Asta Klimienė, Rimanta Vainorienė, Aldona Grišaitė

Šiaulių universiteto Botanikos sodas

Anotacija

Lietuvių etnografiniai duomenys rodo, kad gėlių darželių tvarkymo tradicijos kito, atitiko istorinį laikmetį. Būdingas lietuvių sodyboms yra gausus apželdinimas medžiais dėl puošnumo ir praktiškumo. Šiaulių universiteto Menų fakulteto studentai 2009 m. parengė keturis tradicinių gėlių darželių projektus, pagal kuriuos buvo įrengta ekspozicija Botanikos sode. Tradicinių darželių ekspozicija suformuota iš Botanikos sode auginamų augalų. Pasirinkti augalai buvo įvertinti kaip geros būklės, atsižvelgiant į kasmetinius stebėjimus 5 balų sistemoje (augalai normaliai vystosi ir auga). Visuomenei pristatomoje ekspozicijoje auginama 60 augalų rūšių. Ypatinę vietą lietuvių tradicijose užimantis augalas – žalioji rūta – įveista visuose keturiuose darželiuose.

Svetimžemių augalų plitimui didelės įtakos turėjo auginamų augalų bioekologinės ir naudingosios savybės. Dalis introdukuotų augalų išplito dėl prisitaikymo žiemoti atšiauresnėse Lietuvos sąlygose, dėl lengvo dauginimosi vegetatyviškai ar gausios savisėjos, arba kaip vaistiniai ir prieskoniniai augalai. Sodybose vieni augalai buvo pastovūs, kitos augalų rūšys augintos trumpiau. Etnografiniai duomenys rodo, kad XVI a. lietuvių sodybose buvo auginami šie žoliniai augalai: mairūnai, čiobreliai, rūtos, našlaitės (vadintos žibuoklėmis). Ankstyvesniojo laikotarpio kaimo darželiuose daugiausia buvo auginami vietinės floros atstovai ir ištvėringesni, lengvai besidauginantys svetimžemių augalai. Ypač buvo vertinami buityje taikomąją reikšmę turintys augalai (vaistiniai, prieskoniniai).

Pagrindiniai žodžiai: gėlių darželiai, augalai, tradicijos.

Įvadas

Baltams būdingas tikėjimas sielos nemirtingumu ir persikūnijimu į augalus ir gyvūnus. Lietuvių folklore, ypač archajinėse sutartinėse, mitologinėse dainose gausu senosios pasaulėžiūros elementų. Mitinėse sakmėse dangus suvokiamas kaip žemiška Dievo sodyba (dvarelis) – su tradiciniais pastatais ir auksinių obelų sodu, gėlių darželiu. Pastaruosius prižiūri saulė, nes nuo jos veido sklindančios šviesos auga dangiškieji ir žemės augalai (Zabulytė, 2003). Susiformavusi pa-

saulėžiūra turėjo įtakos lietuvių buičiai ir aplinkai. Neatsitiktinai lietuvių etninėje kultūroje tradiciniai darželiai užima labai svarbią vietą. Iš gėlių darželių buvo galima susidaryti nuomonę apie sodybos šeimininkus, jis ypač svarbus jaunoms merginoms – tai jaunystės, skaistumo, dorumo simbolis (Žumbakienė, 1995). Gėlių darželiai susiję su papročių apeigomis: vestuvėmis, gimtuvėmis, Žolinės švente (Vyšniauskaitė, 1999).

Literatūros šaltiniuose minimi vaistiniai sodai, daržai ir gėlių darželiai. Seniausi duomenys rodo, kad gėlės augintos kartu su daržovėmis ir buvo vartojamos gydymo tikslams, arba kaip prieskoniniai. Svetimžemių prieskoninių ir vaistinių augalų plitimas į Lietuvą gali būti siejamas su krikščionybės įsigalėjimu, vienuolynų plitimu. 1542–1547 m. Radvilų rūmų Vilniuje sodo aprašymuose paminėti isopai, rozmarinai, levandos (Gudžinskas, 2008). Vilniaus Rudaminos dvaro (1571 m.) ir Rokiškio klebonijos (1563 m.) darželiuose minimi mairūnai, čiobreliai, žibuoklės, rūtos (Matusas, 1960). Manoma, kad iš vienuolynų, dvarų sodų lengviau besidauginantys dekoratyvieji augalai plito ir į valstiečių darželius. Gėlių darželiai pradėjo kurtis įvykdžius valakų reformą, t. y. apie XV–XVI a. (Vaidelienė, Vaidelys, 2001).

Tyrimo problema ir aktualumas. Modernėjant Lietuvos kaimui, sunyko tradiciniai darželiai, pamirštos augintos senosios gėlių rūšys ir veislės. Pastaruoju metu kylantis domėjimasis vaistiniais, prieskoniniais augalais sudaro prielaidas kaimo vietovėse tradicinių darželių atkūrimui. Etninei kultūrai puoselėti nutarta sukurti Šiaulių universiteto botanikos sode tradicinių darželių ekspoziciją.

Tyrimo objektas – tradicinių gėlių darželių augalai, jų savybės, pritaikymas.

Tyrimo tikslas – atskleisti augalų savybes, nulėmusias jų paplitimą tradiciniuose gėlių darželiuose.

Tyrimo metodika. Šiaulių universiteto Gamtos mokslų fakulteto Botanikos sodo gėlių darželių ekspozicijai augalų sąrašai sudaryti išnagrinėjus literatūros šaltinius (Strazdas, 1930; Petrusis, 1940; Vaidelienė, Vaidelys, 2001; Žumbakienė, 2009), Šiaulių „Aušros“ muziejaus etnografinių fondų medžiagą. Augalų vardai nurodyti remiantis Gudžinsko (1999) ir Janke-

vičienės (1998) publikacijomis. Tradicinių darželių ekspozicija suformuota iš Botanikos sode auginamų augalų. Pasirinkti augalai buvo įvertinti kaip geros būklės, atsižvelgiant į kasmetinius stebėjimus 5 balų sistemoje (augalai normaliai vystosi ir auga).

Pagal Šiaulių universiteto (ŠU) Menų fakulteto doc. dr. Burneckienės ir jos vadovaujamų studentų paruoštą projektą sukurtas prieškario kaimo darželis, apimantis 1830–1918 m., tarpukario kaimo darželis (1918–1940 m.), pokario kaimo darželis (1945–1980 m.) ir šiuolaikinis kaimo darželis (nuo 1980 m.). Apibendrinus literatūros šaltinių duomenis, keturių tradicinių darželių projektams įgyvendinti parinkti augalai, atspindintys skirtingus istorinius tarpsnius.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Lietuvių etnografiniai duomenys rodo, kad gėlių darželių tvarkymo tradicijos kito, atitiko istorinį laikmetį. Būdingas lietuvių sodyboms yra gausus apželdinimas medžiais dėl puošnumo ir praktiškumo. Kai kurias medžių dalis vartojo vaistams (beržo pumpurai, liepų žiedai, šermukšnio uogos, tuopų pumpurai), maistui (klevo, beržo sula, ažuolo gilės) ar kitoms reikmėms (iš gluosnio gamino įvairius dirbinius). Dalis medžių rūšių siejami su senuoju tikėjimu. Svarbiausias medis – ažuolas. Aukštaitijoje ilgai buvo išlikęs paprotys sodinti prie vartų šermukšni. Šermukšnis – laimės medis, vaisingumo simbolis, nes kasmet gausiai žydi ir dera. Sodybos dažniausia apželdinamos la-

puočiais medžiais: beržais, klevais, uosiais, liepomis, gluosniais, drebulėmis, ažuolais, šermukšniais. Sodybose auginoma paprastąjį kadagį dėl verbų, ypač jei jų nebūdavo aplinkiniuose miškuose (Vyšniauskaitė, 1964; Žumbakienė, 2008). XX a. pradžioje pradėta sodybas apsodinti eglėmis nuo vėjų. Tarpukaryje sodybose pradedami sodinti ir retesni svetimžemių medžiai ir krūmai: paprastieji kaštonai, totoriniai klevai, paprastosios karaganos, siauralapiai žilakrūmiai ir kt., kurie Lietuvos didikų parkuose jau buvo žinomi XVIII a. pabaigoje (Šedys, 2006; Januškevičius ir kt., 2006). Lietuvos kaimų darželiuose buvo auginami ir dekoratyviniai krūmai: paprastosios alyvos, erškėčiai, baltuogės meškytės, darželiniai jazminai, diemedžiai, putiniai, šėivamedžiai.

ŠU Menų fakulteto studentai 2009 m. parengė keturis tradicinių gėlių darželių projektus, pagal kuriuos buvo įrengta ekspozicija ŠU Botanikos sode. Seniausias – prieškario kaimo darželis (žr. 1 lent.), kuris atspindi XIX a. vidurį – XX a. pradžią. Gatviniuose kaimuose darželiai buvo įrengiami tarp namo ir gatvės, o vienkiemiuose gėlės buvo sodinamos kieme. Senieji darželiai būdavo suskirstyti apskritomis arba keturkampėmis ir pailgomis lysvelėmis, taip pat buvo aptvertos neaukšta žiogrelių, lazdyno pinučių tvorele. Auginami vaistiniai, prieskoniniai žoliniai augalai ir dekoratyvūs krūmai. Botanikos sodo ekspoziciniame darželyje pasodinta 17 augalų rūšių, daugiausia praktinę reikšmę turinčios rūšys.

1 lentelė

ŠU Botanikos sodo prieškario kaimo gėlių darželio ekspozicijoje auginamos augalų rūšys

Lietuviškas augalo vardas	Lotyniškas augalo vardas	Augalo naudingosios savybės	Augalo gyvenimo forma
Alyva, paprastoji	<i>Syringa vulgaris</i> L.	dekoratyvus	krūmas
Balzamita, vaistinė	<i>Tanacetum balsamita</i> L.	dekoratyvus, vaistinis, prieskoninis	daugiametis
Čiobrelis, keturbriaunis	<i>Thymus pulegioides</i> L.	vaistinis, prieskoninis, aromatinis	daugiametis
Čiobrelis, paprastasis	<i>Thymus serpyllum</i> L.	dekoratyvus vaistinis, aromatinis	daugiametis
Erškėtis, paprastasis	<i>Rosa canina</i> L.	dekoratyvus, vaistinis	krūmas
Gelsvė, vaistinė	<i>Levisticum officinale</i> W. D. J. Koch	vaistinis, prieskoninis, maistinis	daugiametis
Jazminas, darželinis	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	dekoratyvus	krūmas
Mairūnas, kvapusis	<i>Majorana hortensis</i> Moench	vaistinis, prieskonis	vienametis
Mėta, miškinė	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds.	aromatinis	daugiametis
Pakalnutė, paprastoji	<i>Convallaria majalis</i> L.	dekoratyvus, vaistinis	daugiametis
Pelėžirnis, pavasarinis	<i>Lathyrus vernus</i> (L.) Bernh.	medingas	daugiametis
Rūta, žalioji	<i>Ruta graveolens</i> L.	apeigoms, dekoratyvus, vaistinis, aromatinis	puskrūmis
Rykštenė, didžioji	<i>Solidago gigantea</i> Aiton	dekoratyvus	daugiametis
Rykštenė, paprastoji	<i>Solidago virgaurea</i> L.	dažinis, vaistinis	daugiametis
Šalavijas, vaistinis	<i>Salvia officinalis</i> L.	vaistinis, prieskonis, aromatinis, dekoratyvus	vienametis
Smidras, vaistinis	<i>Asparagus officinalis</i> L.	dekoratyvus, vaistinis, maistinis	daugiametis
Žiemė, mažoji	<i>Vinca minor</i> L.	dekoratyvus	daugiametis

Tarpukario (žr. 2 lent.) kaimo darželiuose (1918–1940 m.) atsiranda daugiau žydinčių, dekoratyvesnių

augalų rūšių, auginama daugiau vienmečių gėlių. Ypač populiarios savaime pasisėjančios vienametės:

vaistinė ramunė, didžioji nasturtė, vaistinė medetka, dviragė leukonija, paprastoji kosmėja. Šio laikotarpio pradžioje augalai buvo sodinami į apvalias arba ke-

turkampes lysveles. Vėliau paplito įvairesnių formų: širdelės, rombo, trikampės lysvelės. Šio laikotarpio darželiui sukurti panaudota 15 augalų rūšių.

2 lentelė

ŠU Botanikos sodo tarpukario kaimo gėlių darželio ekspozicijoje auginamos augalų rūšys

Lietuviškas augalo vardas	Lotyniškas augalo vardas	Augalo naudingosios savybės	Augalo gyvenimo forma
Baltašaknė, daugiažiedė	<i>Polygonatum multiflorum</i> (L.) All.	dekoratyvus	daugiametis
Diemedis	<i>Artemisia abrotanum</i> L.	dekoratyvus, vaistinis, prieskoninis	puskrūmis
Flioksas, šluotelinis	<i>Phlox paniculata</i> L.	dekoratyvus	daugiametis
Gludas, darželinis	<i>Coreopsis tinctoria</i> Nutt.	dekoratyvus	vienametis
Kadagys, paprastasis	<i>Juniperus communis</i> L.	dekoratyvus, vaistinis	krūmas, medis
Leukonija, dviragė	<i>Matthiola bicornis</i> (Sibth. et Sm.) DC.	dekoratyvus, aromatinis	vienametis
Medetka, vaistinė	<i>Calendula officinalis</i> L.	dekoratyvus, vaistinis	vienametis
Nasturtė, didžioji	<i>Tropaeolum majus</i> L.	dekoratyvus, vaistinis	vienametis
Pentinius, darželinis	<i>Delphinium cultorum</i> Voss.	dekoratyvus	daugiametis
Ramunė, vaistinė	<i>Matricaria recutita</i> L.	vaistinis	vienametis
Ratilis, kininis	<i>Callistephus chinensis</i> Cav.	dekoratyvus	vienametis
Razeta, kvapioji	<i>Reseda odorata</i> L.	dekoratyvus, aromatinis	vienametis
Rudbekija, plunksnalapė	<i>Rudbeckia laciniata</i> L.	dekoratyvus	daugiametis
Rūta, žalioji	<i>Ruta graveolens</i> L.	apeiginis, dekoratyvus, vaistinis, aromatinis	puskrūmis
Saulutė, daugiametė	<i>Bellis perennis</i> L.	dekoratyvus	daugiametis

Pokario (žr. 3 lent.) kaimo darželiuose (1945–1980 m.) pradėjo nykti senovinės gėlės, pasikeitė darželių lysvelių planas. Gėles pradėta sodinti laisvai, lysvelių kraštus juosė balinti kalkėmis akmenukai. Augalų įvairovė didėja, tačiau išlieka kai kurie vais-

tingieji augalai ir dekoratyvieji krūmai. Darželiuose atsiranda puošybiniai elementai, skulptūros (dažniausia briedžių, stirnų, gandrų ir kt.). Šio laikotarpio darželio ekspozicijoje pasodinta 16 augalų rūšių.

3 lentelė

ŠU Botanikos sodo pokario kaimo gėlių darželio ekspozicijoje auginamos augalų rūšys

Lietuviškas augalo vardas	Lotyniškas augalo vardas	Augalo naudingosios savybės	Augalo gyvenimo forma
Auskarėliai, dailieji	<i>Dicentra spectabilis</i> (L.) Lem.	dekoratyvus	daugiametis
Baltagalvė, didžiagraižė	<i>Leucanthemum maximum</i> (Ramond) DC.	dekoratyvus	daugiametis
Bijūnas, vaistinis	<i>Paeonia officinalis</i> L.	dekoratyvus, vaistinis	daugiametis
Flioksas, vienametis	<i>Phlox drummondii</i> Hook.	dekoratyvus	vienametis
Gaisrena, goštautinė	<i>Lychnis calcedonica</i> L.	dekoratyvus	daugiametis
Gvazdikas, šiurpinis	<i>Dianthus barbatus</i> L.	dekoratyvus	daugiametis
Jurginas, darželinis	<i>Dahlia x cultorum</i> Cav.	dekoratyvus	daugiametis, nežiemojantis
Kosmėja, paprastoji	<i>Cosmos bipinnatus</i> Cav.	dekoratyvus	vienametis
Lelija, raudonoji	<i>Lilium bulbiferum</i> L.	dekoratyvus	daugiametis
Našlaitė, darželinė	<i>Viola x wittrockiana</i> Gams	dekoratyvus	dvimetė
Pelėžirnis, kvapusis	<i>Lathyrus odoratus</i> L.	dekoratyvus	vienametis
Piliarožė, aukštoji	<i>Alcea rosea</i> L.	dekoratyvus	dvimetė
Rūta, žalioji	<i>Ruta graveolens</i> L.	apeiginis, dekoratyvus vaistinis, aromatinis	puskrūmis
Saulakis, šiurkštusis	<i>Heliopsis scabra</i> Dunal	dekoratyvus	daugiametis
Žioveinis, didysis	<i>Antirrhinum majus</i> L.	dekoratyvus	vienametis

Šiuolaikiniame (žr. 4 lent.) kaimo darželyje (nuo 1980 m.) pastebima gausi augalų įvairovė. Dažniausia augalai parenkami atsižvelgiant tik į dekoratyviasias augalo savybes. Tradicinių augalų rūšių šiuolaikiniuose darželiuose beveik nebeliko. Šiuolaikiniai gėlynai išsiskiria savo abstrakčiomis formomis, neretai įren-

giami vejoje. Gėlės auginamos įvairių tipų gėlynuose: lysvaitėse, parteriuose, alpinariumuose. Populiarūs žemų veislių spygliuočiai, žydintys lapuočių krūmai, skiepyti žemi medeliai. Gėlynuose naudojami akmenys, skalda, spalvotas mulčas. Šio laikotarpio darželio ekspozicijoje pasodinta 15 augalų rūšių.

ŠU Botanikos sodo šiuolaikinio kaimo gėlių darželio ekspozicijoje auginamos augalų rūšys

Lietuviškas augalo vardas	Lotyniškas augalo vardas	Augalo naudingosios savybės	Augalo gyvenimo forma
Kolinsija, dvispalvė	<i>Collinsia heterophylla</i> Grah.	dekoratyvus	vienametis
Šlamainis, trigyslis	<i>Anaphalis triplinervis</i> (Sim.) C. B. Clarke	dekoratyvus	daugiametis
Rūta, žalioji	<i>Ruta graveolens</i> L.	apeigoms, dekoratyvus, vaistinis, aromatinis	puskrūmis
Astras, krūminis	<i>Aster dumosus</i> L.	dekoratyvus	daugiametis
Knipofija, uoginė	<i>Kniphofia uvaria</i> (L.) Hook.	dekoratyvus	daugiametis
Melsvė, hibridinė	<i>Hosta x hybrida</i> Hook. Hyl.	dekoratyvus	daugiametis
Eraičinas, melsvasis	<i>Festuca glauca</i> L.	dekoratyvus	daugiametis
Eglė, baltoji 'Conica'	<i>Picea glauca</i> 'Conica'	dekoratyvus	medis
Miskantas, kininis 'Yaku Jima'	<i>Miscanthus sinensis</i> 'Yaku Jima'	dekoratyvus	daugiametis
Acidantera, dvispalvė	<i>Acidantha bicolor</i> Machst.	dekoratyvus	daugiametis
Viksva 'Majken'	<i>Carex</i> 'Majken'	dekoratyvus	daugiametis
Kana, indinė	<i>Canna indica</i> L.	dekoratyvus	daugiametis, nežiemojantis
Šalavijas, miltuotasis	<i>Salvia farinacea</i> Benth.	dekoratyvus	vienametis
Verbena, darželinė	<i>Verbena x hybrida</i> Voos.	dekoratyvus	vienametis
Sanvitalija, gulsčioji	<i>Sanvitalia procumbens</i> Lam.	dekoratyvus	vienametis

Kaimo sodybų darželiuose buvo auginami svetimžemių kraštų augalai ir vietinės floros atstovai (Vaidelienė, Vaidelys, 2001). Seniausiuose kaimo darželiuose imta auginti vietinius augalus, dėl vaistinių ir dekoratyviųjų savybių (žr. 1 lent.). Įprasti darželių augalai buvo baltašaknės, geltonieji vilkdalgiai, triskiautės žibuoklės, šilagėlės, burbuliai, šiliniai gvazdikai, perkūnropės, aitriniai šilokai, plautės, tuščiaviduriai ir paprastieji rūteniai, neužmirštuolės, pakalnutės, sinavadai ir kt.

Svetimžemių augalų plitimui didelės įtakos turėjo auginamų augalų bioekologinės ir naudingosios savybės (žr. 1–4 lent.). Dalis introdukuotų augalų išplito dėl prisitaikymo žiemoti atšiauresnėse Lietuvos sąlygose, dėl lengvo dauginimosi vegetatyviškai ar gausios savisėjos, kiti auginti kaip vaistiniai ir prieskoniniai augalai. Sodybose vieni augalai buvo pastovūs, kitos augalų rūšys auginamos trumpiau. Etnografiniai duomenys rodo, kad XVI a. lietuvių sodybose buvo auginami šie žoliniai augalai: mairūnai, čiobreliai, rūtos, našlaitės (vadintos žibuoklėmis). Mairūnas naudotas kaip prieskonis, tačiau buvo svarbus ir liaudies medicinoje. Čiobrelis labiau naudotas liaudies medicinoje, tačiau svarbus kaip prieskonis ir aromatinis augalas (maudomam vandeniui, muilui gaminti). Dažnai buvo auginamos mėtos, isopai, vaistiniai kiekiai (peletrūnai), diamedžiai. Mėta daugiau naudota liaudies medicinoje, įvairiems virškinimo negalavimams gydyti.

Ypatingą vietą lietuvių etninėje kultūroje užima žalioji rūta, susijusi su įvairiomis apeigomis. Šis augalas minimas XVI a. viduryje aprašytuose gėlių darželiuose. Dėl eterinių aliejų augalas pasižymi stipriu kvapu, nuo seniausių amžių šis augalas įvairiose šaly-

se vartotas kaip prieskonis ir vaistas. Viduramžių vienuolynuose rūtos naudotos specialiam vynui gaminti, kuris buvo kaip priemonė mažinanti seksualumą. Gali būti, kad su šia aplinkybe susijęs lietuviškas rūtos simbolis kaip mergiško ir skaistybės ženklas. Nors manoma, kad rūta mūsų folklore įsigalėjo XVI–XVIII a. ir kaip vestuvių atributas nustelbė ankstesnę ažuolo ir liepos simboliką (Olindaitė, 1987; Trinkūnas, 1992). Žalioji rūta sutinkama įvairaus laikmečio darželiuose. Šio augalo populiarumas sumažėjo tik šiandien. Šiuolaikiškuose darželiuose rūta auginama retokai.

Ypač buvo vertinamos kvapiosios augalų savybės. Žiedo grožis nebuvo taip svarbu kaip kvapas. Mėgstamos dviragės leukonijos, kvapiosios razetos, kvapieji pelėžirniai, poetiniai narcizai. Dažnai šaltiniuose minima kvapioji našlaitė. Kai kurie kaimo sodybose auginami augalai buvo naudojami dėl dažinių savybių: beržo lapai, paprastoji rykštenė. Nuo seno plačiai sodybose buvo auginamas paprastasis apynys, kurio spurgai buvo naudojami alaus gamyboje ir gydymo tikslais, o lapais ir spurgais buvo dažomi audiniai.

Manoma, kad vaistinis bijūnas (dažnai vadinamas pinavija) jau XVIII a. pabaigoje buvo auginamas Lietuvos kaime kaip vaistinis ir labai dekoratyvus augalas. Tuo metu auginamos mėlynosios kurpelės, širpiniai gvazdikai, plunksnalapės rubekijos. Apie XIX a. pabaigą Lietuvos kaimo darželyje buvo auginama daugiau nei 20 augalų rūšių, paplitusių ir Vakarų Europos gėlynuose (Matusas, 1960). XX a. dekoratyviųjų augalų įvairovė išsiplėtė, daugiau dėmesio buvo skiriama augalo dekoratyvumui, vaistiniai augalai pamažu traukėsi iš darželių (Kudirkienė, 1970). Tarpukario laikotarpio Lietuvoje jau buvo rekomenduojama auginami retus augalus: kanas, eremūrus, eritronius, elebo-

rus, dyvinutes, žvaigždūnes, gludus, vijoklinius augalus – kobėjas, vienamečius sausažiedžius – sausiukus, sagutes ir kt. Strazdas (1930) nurodo, kad kaimuose auginami vis tie patys margi arba geltoni jurginiai, tuo tarpu jų įvairumas šiais laikais tiesiog nepaprastas. Be petunijų neapsieina nei vienas darželis, nes joms nereikia ypatingos priežiūros.

Nuo XX a. vidurio kai kuriose vietovėse tradicija auginti darželiuose iš gamtos parneštas augalų rūšis sunyko. Netgi į kultūrinės augalų veisles buvo žiūrįma su tam tikru nepasitikėjimu, jeigu tos rūšies atstovų gausiai žydėjo pievose ar miškuose (Šedys, 2006).

Išvados

1. Ankstyvesnio laikotarpio kaimo darželiuose buvo auginami daugiausia vietinės floros atstovai ir išvermingesni, lengvai besidauginantys svetimžemių augalai. Ypač buvo vertinami buityje taikomąją reikšmę turintys augalai (vaistiniai, prieskoniniai).
2. Nuo XX a. pradžios gėlių darželiuose svetimžemių augalų rūšių gausėja, daugiausia auginamos rūšys dėl dekoratyviųjų savybių.
3. Šiaulių universiteto Botanikos sode sukurta ekspozicija, atitinkanti keturis darželių raidos etapus: prieškario (1830–1918 m.), tarpukario (1918–1940 m.), pokario (1945–1980 m.) ir šiuolaikinis kaimo darželis (nuo 1980 m.).
4. Visuomenei pristatomoje Botanikos sodo ekspozicijoje auginama 60 augalų rūšių. Ypatingą vietą lietuvių tradicijose užimantis augalas – žalioji rūta – įveista visuose keturiuose darželiuose.

Literatūra

1. Gudžinskas, Z. (1999). *Lietuvos induočiai augalai*. Vilnius: Botanikos instituto leidykla.
2. Gudžinskas, Z. (2008). *Lietuvos prieskoniniai augalai*. Kaunas: „Šviesa“.
3. Jankevičienė, R. (1998). *Botanikos vardų žodynas*. Vilnius: Botanikos instituto leidykla.

A. Klimienė, R. Vainorienė, A. Grišaitė

Selection of plants for traditional flower gardens by example of Botanical Garden of Šiauliai University

Summary

Lithuanian ethnographical data indicate that the traditions of flower gardens arrangement changed according to historical times. The abundant planting with trees for the sake of decoration and practicalness is typical to Lithuanian homesteads. The traditional gardens rejected old species of flowers and were forgotten due to modernizing Lithuanian villages. Recently the growing interest in herbs and medicinal plants gives reason to renew traditional gardens in

4. Januškevičius, L., Baronienė, L., Lingienė, D. (2006). *Sumedėjusių augalų introdukcija ir aklimatizacija bei jų rezultatai ir perspektyvos Lietuvoje*. Kaunas: „Lututė“.
5. Kudirkienė, L. (1970). Gėlės ir jų augintojos Merkinės apylinkėse. *Kraštotyra*, p. 200–204. Vilnius: „Mintis“.
6. Matusas, J. (1960). Sodas, daržas ir darželis senovės Lietuvoje. *Tautos praeitis*, T. 1 (2). Chicago: „Draugo“ spaustuvė.
7. Olindaitė, V. (1987). *Gamtos supratimas lietuvių liaudies dainose* (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas).
8. Petrusis, J. (1940). Rūtų darželis gruzdietetė. *Gimtasai kraštas*, 1 (24), 306–308.
9. Strazdas, J. (1930). Darželio gėlės. Kaunas: „Dirva“.
10. Šedys, J. (2006). Sodybų želdiniai, sodai, gamtos dovanos Rokiškio krašto šiaurėje. *Gamta*, t. 1 (1). Vilnius: VšĮ Versmės leidykla.
11. Šiaulių „Aušros“ muziejaus etnografinių fondų medžiaga. ŠAM. Archyvinė byla nr. 49.
12. Trinkūnas, J. (1992). Vainiko simbolika baltų kultūroje. *Senovės baltų simboliai*, p. 165–170.
13. Vaidelienė, J., Vaidelys, J. (2001). *Darželio gėlės*. Kaunas: Ūkininko patarėjas.
14. Vyšniauskaitė, A. (1964). *Lietuvių etnografijos bruožai*. p. 206–209. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
15. Vyšniauskaitė, A. (1999). *Lietuvio namai*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
16. Zabulytė, J. (2003). Saulės kulto apraiškos armėnų ir lietuvių kryžiuose. *Acta Orientalia Vilnensia*, t. 4, 200–212.
17. Žumbakienė, G. (1995). Gėlių darželis valstiečio sodyboje. *Liaudies kultūra*, 4, 15–18.
18. Žumbakienė, G. (2008). *Želdiniai. Vakarų Aukštaitijos tradicinė kaimo architektūra*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
19. Žumbakienė, G. (2009). Gėlių darželiai Žemaitijoje. *Rasos*, 5 (277), 14–15.

country regions. On the purpose to foster ethnic culture it was decided to create exposition of traditional gardens at Botanical Garden of Šiauliai University.

The aim of the research is to reveal the characteristics of the plants which influenced their distribution in traditional flower gardens. The list of the plants used for exposition at flower gardens at Botanical Garden of Šiauliai University, Faculty of Natural Science, was made after analysis of literature sources and with reference to material of et-

ethnographical stock at “Aušra” museum in Šiauliai. In 2009 four designs of traditional flower gardens were made by students of Arts Faculty of Šiauliai University. According to these projects the exposition was equipped at Botanical Garden. The exposition of traditional gardens was planned from plants that grow at Botanical Garden. The selected plants were determined to be in good state considering the yearly observation in 5-point system (the plants grow and develop normally).

The bioecological and useful characteristics had a great influence on the spread of foreign plants. A part of introduced plants spread widely because of their adaptation to hibernate in wintrier conditions of Lithuania, because of easy vegetative reproduction or vast self-sowing, or being adapted as medicinal plants and potherbs. At homesteads some plants were permanent, but other species of plants were grown for shorter time. According to ethnographical data, XVI century saw these herbaceous plants at Lithuanian homesteads: marjoram, thyme, rue, violet (called hepatica). In the rural gardens of earlier periods mostly plants of local flora and more persevering, easy procreating foreign plants were grown. The plants having applicable importance to the home life (medicinal plants, potherbs) were particularly appreciated. The species of foreign plants have multiplied in flower gardens since XX century. These species are grown mostly for their decorative characteristics. The exposition created in Botanical Garden corresponds to four stages of garden development: garden of pre-war village (1930-1918), garden of interwar village (1918-1940), garden of post-war village (1945-1980) and garden of contemporary village (after 1980). In expositional garden of

pre-war village grow 17 species of plants, most of them have some practical importance. Herbs, medicinal herby plants and decorative bushes are planted in this garden. In the expositional garden of interwar village 15 species of plants can be found, most of them are flowering, more decorative, there are more annual plants. Particularly popular were self-sowing annual plants. At the beginning of this period the plants were planted into round or square beds. Later more various forms of beds outspread, for example, forms of heart, rhombus, triangle. In expositional garden of post-war village grow 16 species of plants. They are planted loosely, the sides of the beds are surrounded by stones whitened with lime. The variety of the plants is broader, but there still grow some herbs and decorative bushes. There are some decorative elements, sculptures (mostly elks, roes, storks, etc.). In expositional garden of modern village 15 species of plants are planted. The plants were selected taking into consideration their decorative characteristics only, because these tendencies dominate at the moment. There are almost no species of traditional plants at modern gardens. The modern flower gardens are distinguished by their abstract forms, commonly they are installed in the lawn. Flowers are grown in various types of gardens: in beds, rock-gardens, parterres. Conifers of small species, blooming leaf-bearing bushes, grafted small trees are popular at these gardens. Stones, chips, colourful mulch are widely used in the parterres. In the exposition introduced to society grow 60 species of plants. Only green rue, the herb which holds a special place in Lithuanian traditions, is planted in all the four gardens.

Keywords: flower gardens, plants, traditions.